

**BORVIDÉKI SAJÁTOSSÁGOK AZ
ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI NÉPHAGYOMÁNYBAN
Dr.Petercsák Tivadar**

Az Eszterházy Károly Egyetem három campusa egy-egy kiemelkedő borvidéken található, s ezek a *gyöngyösi*, *egri* és *tokaj-hegyaljai*. A tradicionális paraszti kultúrában a szőlőtermesztéshez és a borhoz olyan mágikus hiedelmek, vallásos szokások, időjósuló regulák kapcsolódtak, amelyekkel a szőlősgazdák a bő termést igyekeztek biztosítani. Az általános jellemzők mellett tájankénti sajátosságok is megfigyelhetők.

Ezekből emeljük ki a szőlővédő szentek kultuszát, akiknek a tisztelete a kereszténység felvétele után Nyugat-Európából terjedhetett el Magyarországon. A gyöngyösi borvidéken *Szent Orbán* kultusza volt jellemző, akinek május 25-i emléknapja környékén még lehetnek fagyok, s ez veszélyes a szőlőre. *Szent Donát* védőszent tisztelete a 17-18. századi délnémet kapcsolatok révén terjedt el Magyarországon. Egerben különösen nagy tisztelet övezte, és Erdődy Gábor püspök országosan is az elsők között emeltetett szobrot Szent Donátnak 1716-ban a gyakori jégveréssel sújtott püspöki szőlőhegyen. *Szent Vince* és *Szent Egyed* kultusza a 13. századi francia-vallon betelepítésekkel hozható összefüggésbe és Egerben, Tokaj-Hegyalján őrzik emléküket. *Simon-Judát* a hegyaljai szőlőművesek legfőbb patrónusuknak tekintették, és ünnepnapjukhoz (október 28) igazították a szüret kezdetét. Tiszteletük a barokk Bécsben bontakozott ki, és a városi polgárság révén jutott el Tokaj vidékére a 17. században. Napjainkban a hegyaljai borászok a Monokon őrzött Szent Orbán ereklye kapcsán zarándoklatok révén alakítják ki a szent tiszteletét ezen a vidéken is. A szőlővédő szentek ünnepe dologtiltó nap volt, amikor az emberek ünnepi öltözetben és hangulatban, körmenetben vonultak a szent szobrához, kápolnájához. A szőlőművelés során az évszázados vallási hagyományok hatására olyan szakrális környezetet alakítottak ki, ahol gyakorolhatták szokásaikat. Ezzel segítették is az alapvető gazdasági feladatokat, nevezetesen a szőlőművelés minél hatékonyabb, eredményesebb ellátását, a bő szőlőtermés biztosítását. Észak-Magyarországon is jellemző, hogy amennyiben a védőszentek nem a várt és óhajtott időjárást hozták a szőlőkre, - ezzel veszélyeztetve a termést – megszegyenyítették, pocskondiázták és bántalmazták szobrukat.

A szőlőtermesztés népszokásokban leggazdagabb fázisa a termés betakarítása, a *szüret*. Észak-Magyarországon legkésőbb Tokaj-Hegyalján szüreteltek, a minél gazdagabb aszúsodás miatt csak október 28-án. A szüret befejezéséhez kapcsolódó szokások országszerte elterjedt eleme a *szüreti koszorú*, amelyet a szüretelők ünnepi menetben vittek és ajándékoztak a szőlő birtokosának. Gyökereit valószínűleg a bibliai hírvivők, Jósua és Kaleb által szállított kánaáni szőlőfürt vitelében kell keresnünk. Egerben és Gyöngyös vidékén a piramis és szőlőfürt formájút kedvelték, Tokaj-Hegyalján a magyar koronát utánzó formát készítettek. Mindhárom borvidéken szüreti felvonulásokkal zárták a munkát, amely során a szőlőművelésre és borfeldolgozásra utaló jelenetek mellett különféle zsáneralakok, maskarások, magyar ruhába öltözött lányok és legények szerepeltek. Tokaj-hegyaljai sajátosság hogy itt egy hordóra ültetett és magyar huszárnak öltöztetett, kezében lopótököt és poharat tartó figurát szállítanak. Ez a *baksus*, *baksus pajtás*, amellyel minden szőlősgazdához beköszönnek, hogy a következő évben is bő szőlőtermése legyen. A felvonuláson bemutatott *bodnártánc*cal együtt a *baksusjárás* német eredetű szokás, amelyet a 18. században betelepülő népesség honosított meg a vidéken. Az eredetileg farsangi népszokás a rómaiak *Bachus* tiszteletének hegyaljai változata.

A mértéktelen borfogyasztásra utaló közismert szólásmondások - „*Felöntött a garatra*”, „*Leissza magát a sárga földig*” - mellett Egerhez kapcsolódik a „*Feltette az Orbán süvegét*” mondás. Ez Dóczy Orbán egri püspök inasához vezethető vissza, aki 1492-ben, II. Ulászló koronázásakor részegségében a főpap helyett a maga fejére tette fel a püspöksüveget.

2017.március 8.-i „Az egri, gyöngyösi hegyaljai szüret hangulati elemekkel” című előadás keretein belül - Kaló József pincéjében - egy csodálatos borkóstolással egybekötött szakmai programban hallottuk Dr. Petercsák Tivadartól:

Rácz László